

Il Bollettino

**Driemaandelijks ledenblad
van de
Vereniging Dante Alighieri
Leiden-Den Haag**

Colofon

Il Bollettino
verschijnt 4 maal per jaar

Redactie
Marisa Jansen-Miglioli
Coralie van Nes

Redactieadres
Emmaplein 17a
2225 BK Katwijk
marisamiglioli@casema.nl
bollettino@dante-alighieri.nl

Kopij
voor het eerstvolgende nummer
in te zenden vóór **27 juni 2015**
aan te leveren in Word

Gepubliceerde stukken vallen niet onder
verantwoording van de redactie of het bestuur.
De redactie behoudt zich het recht voor om
ingezonden artikelen in te korten of niet te
plaatsen

Advertentiekosten
kwart pagina € 37,50
halve pagina € 75,00
hele pagina € 150,00

Abonnement
Het abonnement is inbegrepen bij het
lidmaatschap van de vereniging
(€ 25 p.p. per cursusjaar)

Productie en verzending
MultiCopy Katwijk Klei-Oost

Aan dit nummer hebben verder meegewerkt
Jan Buijs, Giuseppe Lo Monaco

Inhoud

- 3 **Agenda**
Lezing maart
Italiaans Buffet
Agenda A.L.V. 2015
Verslag A.L.V. 2014
Jaarverslag secretaris 2014
Lezing april
Lezing mei
- 20 **Studiebeurzen**
- 22 **Lezersbrieven**
Romano Guarnieri
I murales di Acilia
- 32 **Cultureel nieuws**
- 36 **Bestuurssamenstelling**

Verenigingsnieuws Dalla segreteria

Agenda

De lezingen worden gehouden in het **Aloysius College, aan de Oostduinlaan 50** te Den Haag in de taal waarin ze zijn aangekondigd. Tenzij anders aangegeven, beginnen de lezingen om **20:00** uur.

- Vrijdag **20 maart**   *De Crypta Balbi*
Lezing door Guido Cuyt
- Vrijdag **17 april**   Om **17:30** *Italiaans Buffet*
Om **19:00** *Algemene Ledenvergadering*
Om **20:00** *Dagli Arabi agli Spagnoli*
conferenza tenuta da Maria Elena Fauci
- Vrijdag **29 mei**   *I mille colori originali della Toscana e delle Cinque Terre*
Lezing door Guus Reinartz

Het Aloysius College, waar onze *conferenze* worden gehouden, is vanaf het Centraal Station in Den Haag te bereiken met **bus 22**, richting Duinzigt, halte Oostduinlaan – voor het AC. Deze bus rijdt elke tien minuten.

Voor de terugweg kan men nemen:

Bus 18, richting Rijswijk De Schilp, vertrekt om 22:17 van halte Josef Israelsplein (op 8 minuten lopen van het AC). Daarmee bent u om 22:23 bij CS.

Tram 9, richting Vrederust, vertrekt om 22:18 van halte Laan Copes van Cattenburch (op 7 minuten lopen van het AC). Daarmee bent u om 22:23 bij CS.

Bus 22, richting Duindorp, vertrekt van halte Groenhovenstraat (op 2 minuten lopen van het AC) om 22:27, daarmee bent u om 22:34 bij CS.

Vrijdag 20 maart

De *Crypta Balbi*, een voorbeeld van een moderne archeologische museum-site in Rome

door Guido Cuyt

Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw kent de stad Rome een nooit geziene archeologische activiteit. Nieuwe musea worden geopend, nieuwe archeologische sites worden opgegraven volgens de allernieuwste moderne methoden en met nieuwe uitgangspunten. Een van die nieuwe uitgangspunten is: aandacht hebben voor alle periodes van de geschiedenis van de stad, niet alleen voor het Rome van de oudheid.

Een voorbeeld hiervan is de site van de *Crypta Balbi*, de zuilengang van Balbus uit de tijd van Augustus, gelegen op het zogenaamde Marsveld tussen het Capitool en het *Largo Argentina*. Een kritische studie van de *Forma Urbis*, het marmeren stadsplan uit de tijd van Septimius Severus, heeft het in de jaren '60 van de vorige eeuw mogelijk gemaakt het gebouw exact te lokaliseren. Dit leidde ook tot het 'herschikken' van andere gebouwen op het Marsveld, zoals de *Circus Flaminius*, de *Porticus Frumentaria*, de tempel van Bellona enz.

Door de goede aanpak van de opgravingen in de *Crypta Balbi*, die trouwens nu nog bezig zijn, is men erin geslaagd de ontwikkeling van de stad Rome nauwkeurig te volgen vanaf de oudheid tot nu. Zo hebben de archeologen nu een duidelijk beeld van de overgangperiode van late Oudheid naar vroege Middeleeuwen, een periode waarvoor men voor-

heen geen interesse had. Op de site is een modern archeologisch museum gebouwd, een van de mooiste in zijn soort.

Guido Cuyt is van opleiding leraar Latijn-Geschiedenis-Frans.

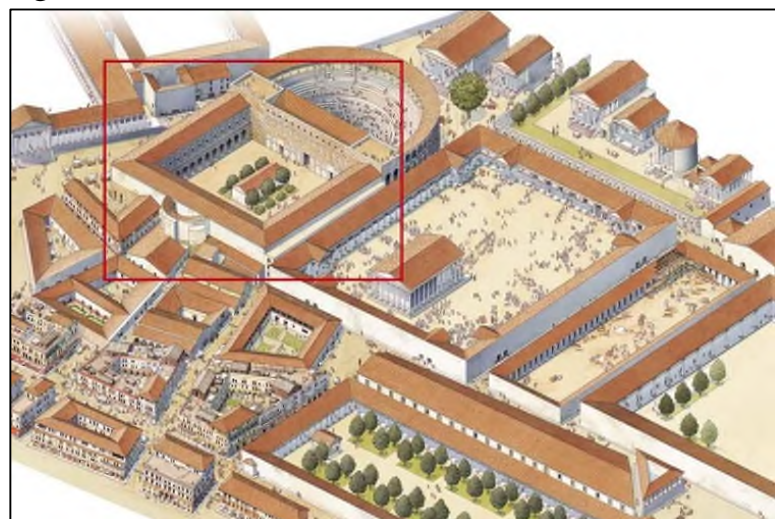
Van 1971 tot 2006 leidde hij in Wijnegem bij Antwerpen de archeologische opgravingen van de Antwerpse Vereniging voor Romeinse Archeologie (AVRA). Dat onderzoek bracht o.a. een groot landelijk openluchtheiligdom aan het licht uit de Romeinse tijd. Van 1984 tot 2009 was hij voorzitter van de AVRA. In 1995 werd hij door de bevoegde minister benoemd tot lid van de Vlaamse Archeologische Raad. Sinds 2004 is hij als extern medewerker lid van het personeel van de Leuvense universiteit, Afdeling Archeologie.

Zijn bijzonder studieobject is de stad Rome, vooral het Rome van de Oudheid.

Zijn belangrijkste publicaties zijn:

- *Schaven aan het Verleden, Op verkenning in onze archeologie*, Antwerpen-Rotterdam, 2007 (populair-wetenschappelijk boek over archeologie).
- *Rome, Eeuwig jachtveld van de archeoloog*, AVRA-Monografie 1, Antwerpen, 2013.

In 2009 ontving hij van de vereniging SPQR de Romulusprijs als erkenning voor het promoten van de archeologie en de Klassieke Oudheid.

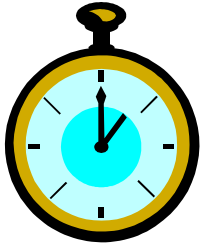

Vrijdag 17 april

Italiaans Buffet

Algemene Ledenvergadering

Conferenza tenuta da Maria Elena Fauci

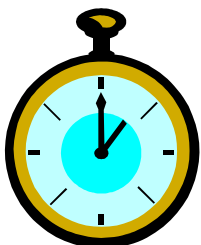
om **17:30** uur **Italiaans Buffet**

Voorafgaand aan de Algemene Ledenvergadering en de lezing kunt u in het Aloysius College deelnemen aan een Italiaans (lopend) buffet, dat bereid zal worden door onze veelzijdige Federica Meneguzzo. Bij de gerechten zal ze aangeven wat de ingrediënten zijn, zodat *soci* die bepaalde dingen niet kunnen eten, ook een keuze kunnen maken. De ontvangst is vanaf **17:15** uur en het buffet vangt aan om **17:30** uur; we besluiten de maaltijd rond **18:45** uur met een kopje koffie of thee, waarna de Algemene Ledenvergadering begint.

Wilt u deelnemen aan het buffet, dan dient u zich met duidelijke vermelding van naam en adres op te geven bij Anneke Sewandono, via e-mail: conferenze@dante-alighieri.nl of per post: Leuvensestraat 38, 2587 GH Den Haag.

De kosten van de maaltijd bedragen € **18**, contant te voldoen bij de zaal vóór aanvang van het buffet.

Opgave is mogelijk tot **uiterlijk 6 april 2015**. We vragen er uw begrip voor dat we degenen die zich hebben opgegeven, maar die na die datum van deelname afzien, toch de kosten in rekening moeten brengen.

om **19:00** uur **Algemene Ledenvergadering**

Agenda

1. **Opening en vaststelling van de agenda**
2. **Vaststelling van het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 11 april 2014**

3. Jaarverslag over 2014 van de secretaris

4. Jaarverslag over 2014 van de penningmeester

- a) Op de gebruikelijke wijze zal dit jaarverslag ter vergadering worden uitgereikt. Dit jaarverslag is ook vanaf begin april per e-mail op te vragen bij onze penningmeester. Zijn e-mailadres is: Ivanraaij@kpnmail.nl.
- b) Verslag kascommissie.

5. Bestuurssamenstelling

- a) Het bestuur bestaat uit Jan Spoelstra (voorzitter), Lex Plompen (secretaris), Léon van Raaij (penningmeester), vacature cursuscoördinator (wordt tijdelijk vervuld door de voorzitter), Coralie van Nes (*Il Bollettino* en website) en Anneke Sewandono (lezingen). Het bestuur is ondersteund door Ad Spliet (beurzen) en Marisa Miglioli (redactie *Il Bollettino*).
- b) Overeenkomstig de statuten worden bestuursleden benoemd voor een periode van maximaal twee jaar. De bestuursleden treden af volgens een door het bestuur op te maken rooster. Bestuursleden zijn onmiddellijk herbenoembaar. Dit jaar treedt Jan Spoelstra af en stelt zich opnieuw herkiesbaar.
- c) Eventuele tegenkandidaten kunnen zich tot twee weken vóór de ALV bekendmaken bij het bestuur. De kandidaatstelling dient volgens artikel 1, lid 2 van het huishoudelijk reglement ondersteund te worden door een schriftelijke verklaring van tenminste tien leden.
- d) Er is een vacature voor de functie van cursuscoördinator. **Het bestuur doet een klemmend beroep op de leden om suggesties te doen voor de vervulling van deze vacature, die nu al gedurende ruim zes jaar wordt waargenomen door de voorzitter Jan Spoelstra. (Dankzij de toegenomen automatisering van de administratie is de werklast verminderd.)**

6. Mededelingen over de cursusorganisatie 2014-2015

7. Stand van zaken voorbereiding 100 jaar Società Dante Alighieri di Leida e dell'Aia

De viering van dit bijzondere lustrum wordt gehouden op zaterdag 28 mei 2016. Het bestuur heeft een voorbereidingscommissie ingesteld bestaande uit Willy van Ophem, Anneke Sewandono en Eddy Visser. Ter vergadering zal het voorlopige programma worden gepresenteerd.

8. Wat verder ter tafel komt en rondvraag

9. Sluiting

Verslag Algemene Ledenvergadering
van
de Società Dante Alighieri, Comitato di Leida e dell'Aia
gehouden op **11 april 2014** om 19:00 uur, ROC Mondriaan,
Koningin Marialaan 9, Den Haag

Aanwezig ongeveer 40 leden.

1. Opening en vaststelling van de agenda

De voorzitter opent de vergadering om 19:00 uur Hij heet de ereleden Marisa Miglioli en Chris Westenbroek in het bijzonder welkom. De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

2. Vaststelling van het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 19 april 2013

Aan punt 5 Bestuurssamenstelling wordt toegevoegd dat de voorzitter bij acclamatie is herbenoemd. Het verslag wordt verder ongewijzigd vastgesteld, onder dankzegging aan de secretaris.

3. Jaarverslag over 2013 van de secretaris

Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld, onder dankzegging aan de secretaris Peter van Wegen.

4. Jaarverslag over 2013 van de penningmeester

4a) De penningmeester licht het jaarverslag toe, dat in de vergadering is rondgedeeld.

Afgelopen jaar is ingeteerd op het vermogen. Dit hangt samen met het teruglopen van het aantal leden, en dus ook van het aantal cursisten. Deze trend, die ook zichtbaar is bij andere *comitati*, was voorspelbaar. Er zijn extra acties ondernomen om leden te werven door advertenties en reclame.

Omdat niet het maken van winst het doel is van de vereniging, maar het verspreiden van de Italiaanse taal en cultuur, is het bestuur van mening dat er toch geen reden is voor grote zorg.

Immers om financieel gezond te zijn is het nodig dat het vermogen de helft van de omzet is – dit is het geval. De voorzitter wijst bovendien erop dat de afgelopen vier jaar ‘quitte’ gespeeld is.

Gezien de stand van het vermogen zijn dit jaar cursussen ook doorgegaan als er maar zes inschrijvingen waren, hoewel daarop verlies werd gemaakt. Dit omdat het belangrijk is dat het cursusaanbod goed blijft.

Eddy Visser wijst op een andere trend, namelijk de vergrijzing van het ledenbestand, en vraagt wat er gedaan wordt om jongere leden aan te trekken.

Op zich behoeft een ouder wordend ledenbestand geen negatieve gevolgen te hebben, immers ook de HOVO, die zich beperkt tot de doelgroep 50+ , heeft veel succes – zo stelt de penningmeester. Bovendien hebben jongeren veelal te weinig tijd voor activiteiten als Dante. Dat heeft het *Comitato* ook zelf ondervonden: de beide jonge bestuursleden hebben hun activiteiten moeten beëindigen. De voorzitter voegt hieraan toe dat de crisis de oorzaak is van het licht teruglopen van het ledental. Dat schommelt overigens nog steeds rond de 850. Daarmee zijn we het grootste *Comitato*. Verjonging van het ledenbestand heeft wel de aandacht. Eerder is gesuggereerd een korte taal cursus te organiseren met het oog op vakanties. Dit wordt in overweging genomen. Verder wil het *Comitato* lering trekken uit de ervaringen van het *Comitato* Rotterdam, dat zich met succes ook op jongeren richt.

Het jaarverslag wordt vervolgens vastgesteld met dank aan de penningmeester.

4b) Verslag kascommissie

Kascommissielid Ineke Seuren leest mede namens Rob Alblas de goedkeurende verklaring voor: waaruit blijkt dat het financieel verslag toereikend en correct is bevonden.

Bij acclamatie verleent de Algemene Ledenvergadering daarop het bestuur decharge voor het gevoerde financiële beleid. Beide leden van de kascommissie worden vervolgens herbenoemd.

5. Bestuurssamenstelling

De secretaris Peter van Wegen is teruggetreden. Oud-bestuurslid Lex Plompen (niet aanwezig bij deze vergadering) heeft de laatste maanden secretariaatswerkzaamheden overgenomen en hij heeft zich bereid verklaard die taak officieel op zich te nemen. Er zijn geen tegenkandidaten. De bestuursleden, Coralie van Nes, Léon van Raaij en Anneke Sewandono – die de laatste tijd is ingesprongen voor de verslagtaken van de secretaris – zijn aan de beurt om af te treden. De vergadering gaat bij acclamatie akkoord met de benoeming van Lex Plompen en met de herbenoeming van de drie andere bestuursleden. De functie van cursuscoördinator wordt waargenomen door de voorzitter. Deze zal daarmee voorlopig doorgaan, in ieder geval in de overgangs-

periode waarin de nieuwe website in gebruik wordt genomen voor inschrijving op de cursussen.

Het bestuur bestaat dus uit:

Jan Spoelstra	voorzitter en waarnemend cursus- coördinator
Lex Plompen	secretaris
Léon van Raaij	penningmeester
Coralie van Nes	<i>Bollettino</i>
Anneke Sewandono	lezingen

Het bestuur wordt bijgestaan door Marisa Miglioli (*Bollettino*) en Ad Spliet (beurzen).

6. Mededelingen over de cursusorganisatie 2013-2014 en nieuwe website

De nieuwe, gemoderniseerde website is in de lucht, onder dezelfde naam als de oude (www.dante-alighieri.nl). Er is nu geen webmaster meer nodig. Van de webmaster Chris Aldenhuijsen is afscheid genomen. Zijn taken worden vervuld door bestuursleden.

De cursusorganisatie voor komend jaar is vrijwel rond. Enkele docenten zijn ermee opgehouden.

Vanaf 18 april kan men zichzelf via de website inschrijven voor de nieuwe cursussen. *Comitato* Rotterdam maakt al met succes van dit systeem gebruik. Dit gebeurt door aanmelding met het e-mailadres zoals dat bekend is bij het *Comitato*. Een lid dat zich voor het eerst aanmeldt, moet een wachtwoord kiezen. In het cursusprogramma, dat dan te zien is, kan men zichzelf inschrijven, waarna er – als er genoeg inschrijvingen op een cursus zijn – een bevestiging van de cursus-coördinator komt. Ook kan men zelf de contactgegevens aanpassen (adres, mailadres e.d.). Leden die geen toegang hebben tot de website, bijv. omdat ze niet over een pc beschikken, kunnen zich schriftelijk tot de cursusorganisator wenden. Ook indien de digitale inschrijving problemen oplevert, zal hij graag behulpzaam zijn.

Het gebouw van het ROC Mondriaan zal volgend jaar worden verbouwd en dus niet beschikbaar zijn voor cursussen en lezingen. De avondcursussen, en waarschijnlijk ook de lezingen, verhuizen daarom naar het Aloysiuscollege (Oostduinlaan 50, Den Haag). Daar is er in de omgeving 's avonds voldoende parkeergelegenheid.

7. Wat verder ter tafel komt en rondvraag

Comitato Amsterdam – dat nu 100 jaar bestaat – organiseert dit jaar de *Giornata* (25 mei).

Comitato Leiden Den Haag viert het 100-jarig bestaan in 2016, als Leiden 100 jaar bestaat (hoewel Den Haag als oudste *comitato* dat feit dit jaar had kunnen vieren). Twee leden, Eddy Visser en Corine van Ginkel hebben zich bereid verklaard de kern van een organisatiecomité voor het jubileum te vormen. Zij zullen, samen met de voorzitter, naar de *giornata* gaan.

T.Verheul vraagt de aandacht voor het feit dat het moeilijk is in Nederland Italiaanse boeken te kopen. Zou er een bibliotheek voor leden door leden kunnen worden opgezet, zo vraagt hij. Deze suggestie zal in overweging worden genomen. De leden hebben toegang tot de universiteitsbibliotheek in Leiden. Ze kunnen daartoe bij de secretaris een bewijs van lidmaatschap verkrijgen. Dit wordt vermeld op de website en in het *Bollettino*.

Marijke van der Aa stelt voor een facebookpagina te maken. Als zich iemand opwerpt die de pagina wil beheren, zou dit idee uitgevoerd kunnen worden.

8. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering om 19:35 uur.

Opgesteld door *Anneke Sewandono*

De grote zaal op het Binnenhof tijdens de grote vergadering der Staten Generaal
Dirck van Delen, 1651 (Rijksmuseum Amsterdam)

Jaarverslag secretaris 2014

Bestuurssamenstelling

Voorzitter	Jan Spoelstra
Secretaris	Lex Plompen
Penningmeester	Léon van Raaij
Cursusorganisatie	Jan Spoelstra
Lezingen en beurzen	Anneke Sewandono
<i>Il Bollettino</i> en website	Coralie van Nes

Ondersteuning bestuur

Beurzen	Ad Spliet
<i>Il Bollettino</i>	Marisa Miglioli

Bestuursvergaderingen en andere verenigingsactiviteiten

Het bestuur heeft in 2014 vijf keer vergaderd: 22 januari, 27 maart, 28 mei, 17 september en 3 december. Naast de bestuursvergaderingen hebben alle bestuursleden tussentijds contact met elkaar, voornamelijk per e-mail. Op 28 mei en 17 september overlegde het bestuur met de commissie die de viering voorbereidt van het 100-jarig bestaan van ons comitato (Willy van Ophem, Anneke Sewandono en Eddie Visser). Namens het bestuur heeft de cursuscoördinator eenmaal met de docenten vergaderd. In het voorjaar zaten bestuur en docenten samen aan tafel voor het jaarlijkse docentendiner.

Lezingen en bijeenkomsten

Er zijn in 2014 negen lezingenavonden of andere bijeenkomsten georganiseerd.

Vrijdag 17 januari	<i>Nieuwjaarsbijeenkomst</i> met La Siepe Sonora
Vrijdag 14 februari	<i>Il Barocco nella Roma del '600 in confronto con l'architettura di Paolo Portoghesi</i> , conferenza tenuta da Luca Coppola
Vrijdag 21 maart	<i>Machiavelli</i> , lezing door Paul van Heck
Vrijdag 11 april	Algemene Ledenvergadering, voorafgegaan door een Italiaans buffet, en gevolgd door <i>Ugo Tognazzi, personaggio multiforme</i> , conferenza tenuta da Luigi Barone
Vrijdag 16 mei	Eindavond: <i>Italia in canzoni</i> , lezing door Marc Leijendekker
Vrijdag 26 september	<i>Zeewijk, un quartiere sul mare, la provincia e la malinconia delle vetrare olandesi viste da un flaneur della sabbia</i> , conferenza tenuta da Marino Magliani
Vrijdag 17 oktober	<i>Hedendaagse Italiaanse dichtersessen</i> , lezing door Gandolfo Cascio
Vrijdag 14 november	<i>Pompei come tema letterario</i> , lezing door Eric Moormann
Vrijdag 12 december	<i>I rei magi ... een wervelende optocht</i> , lezing door Marjolijn van Delft

Vanaf september werden de lezingen gehouden in het Aloysius College en daarvoor – zoals vanouds – in het ROC Mondriaan. Het aantal bezoekers is sinds de verhuizing enigszins teruggelopen, wellicht doordat de nieuwe locatie iets ongunstiger ligt voor het openbaar vervoer. Enkele dagen voor een lezing ontvangen alle leden een digitale nieuwsbrief die de aandacht op het onderwerp van de lezing vestigt en ook andere activiteiten in de regio signaleert op het gebied van de Italiaanse cultuur.

Beurzen

Verschillende Italiaanse instituten en scholen hebben in 2014 een studiebeurs of korting op het cursusgeld gegeven aan leden van onze vereniging. De bezochte instellingen bevinden zich in Arezzo (2 beurzen), Firenze (2), Roma (2), Venezia (1), Verona (1), Lucca (1, via Italstudio), Taormina (4, via Italstudio).

Cursussen

Voor aanvang van het cursusjaar 2014-2015 werd een zeer geanimeerde Open Avond (met gelegenheid tot niveautest) gehouden die circa 50 bezoekers trok, waarvan zich een twintigtal heeft ingeschreven. De organisatie was in handen van de docenten. De Open Avond vond plaats in de ‘nieuwe’ locatie van de avondlessen, n.l. het Aloysius College; de verhuizing was noodzakelijk omdat het MHT Mondriaan niet beschikbaar was wegens verbouwing. De dreiging van sluiting van het Aloysius College in de zomer van 2015 is inmiddels afgewend zodat de avondcursussen van het volgende seizoen naar alle waarschijnlijkheid ook daar kunnen plaatsvinden.

Ook nieuw was dat de inschrijving via onze website voor alle cursussen heeft plaatsgevonden; in een beperkt aantal gevallen heeft de cursusorganisator de helpende hand moeten bieden.

Onderstaand een vergelijkend overzicht van het cursusbestand van het lopende cursusjaar en de twee daaraan voorafgaande jaren. Hierin zijn zoals gebruikelijk alle cursussen die in het verenigingsjaar zijn begonnen of nog gaan beginnen meegeteld; ook zijn cursisten meegeteld die meer dan één cursus volgen. Uit de tabel blijkt dat de totale terugloop van het aantal cursisten t.o.v. de vorige jaren zich weliswaar heeft doorgezet, maar iets minder dan in het jaar ervoor (6% afname i.p.v. 7%). Het lijkt erop dat het grootste gedeelte van de 7de-jaarscursisten van het vorige seizoen niet is doorgestroomd naar Thema-, Literatuur- of Cultuurcursussen waar Italiaans de voertaal is. Het goede nieuws is

echter de grote toename eerstejaarscursisten (86 i.p.v. 53, een toename van 62 %).

Vergelijkend Overzicht Cursisten						
	2012-2013		2013-2014		2014-2015	
Cursustype	Aantal cursisten	Aantal groepen	Aantal cursisten	Aantal groepen	Aantal cursisten	Aantal groepen
1 ^e jaar incl. spoedcursus 1+2	62	5	31	2	70	5
Semispoed 1e jaar vanaf januari	15	2	22	2	16	1
2 ^e jaar	55	5	52	6	22	3
3 ^e jaar incl. spoed-cursus 3+4	68	6	32	4	39	4
4 ^e jaar	15	2	37	4	44	4
Taal jaren 1-4	215	20	174	18	191	17
5 ^e jaar	19	2	8	1	8	1
6 ^e jaar	19	2	18	2	-	-
7 ^e jaar	40	5	42	5	18	2
intensief/extra	8	1	9	1	9	1
Taaljaren 5-7	86	10	77	9	35	4
Grammatica	8	1	22	2	10	1
Thema cursussen	47	5	67	8	79	9
Literatuur-cursussen	9	1	8	1	6	1
Cultuur-cursussen	17	3	6	1	12	2
Th+Lit+Cult +Gr	81	10	103	12	107	13
TOTAAL	382	40	354	39	333	34

Er is in het verslagjaar één docentenvergadering gehouden (gezamenlijk overleg van docenten en één of meer leden van het bestuur). In mei heeft het jaarlijkse diner van bestuur met docenten plaatsgevonden. Er hebben in het verslagjaar 18 kandidaten een PLIDA examen afgelegd, t.w. 12 in april en 6 in november. De april-kandidaten zijn allen geslaagd, van de november-kandidaten laat de uitslag uit Rome op zich wachten. Onze vereniging is als enige Nederlandse Dante vereniging bevoegd tot het afnemen van deze examens. Het door de Sede Centrale beheerde PLIDA-programma (PLIDA staat voor Progetto Lingua Italiana Dante

Alighieri) staat in onze vereniging onder leiding van de docenten Patrizia Nanni en Patrizia Mignano, met steun van Giovanni Lacava.

Leden

Het verenigingsjaar loopt van 1 september tot 1 september. Op 1 september 2014 had de vereniging 783 leden, inclusief 3 ereleden. Precies een jaar daarvoor was het ledenaantal 824 en het jaar daarvoor 815. De fluctuatie heeft vooral te maken met de datum van inschrijving voor een cursus.

Il Bollettino

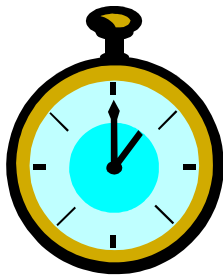
Het *Bollettino* is het contactorgaan van de vereniging. De redactie-commissie bestond dit jaar opnieuw uit Coralie van Nes (aanspreekpersoon in het bestuur) en Marisa Jansen-Miglioli. Het *Bollettino* verschijnt vier maal per jaar, één uitgave per seizoen. In elk van de nummers kwam de agenda aan de orde met nieuws over de aanstaande lezingen en andere activiteiten van de vereniging. Verder was er plaats voor meldingen en recensies van publicaties, tentoonstellingen en dergelijke die met Italië of met de Italiaanse taal en cultuur te maken hadden. Er zijn ook enkele vaste rubrieken, zoals *L'Italiano divertente* en *Notizie Librarie*. Veel leden sturen een eigen bijdrage in, zoals een verslag van een cursus of een bespreking van een interessant, aan Italië gerelateerd onderwerp. Zoals gebruikelijk verzorgde de redactie in mei in samenwerking met de cursusorganisator het Programmaboekje waarin het nieuwe cursusprogramma werd gepresenteerd. Er is een enkele keer gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in het *Bollettino* te adverteren.

Website

De nieuwe website die in 2013 is ingevoerd en die gekoppeld is aan de ledenadministratie, het inschrijfsysteem voor cursussen en de financiële administratie voldoet goed.

om **20:00** uur
Dagli Arabi agli Spagnoli

Conferenza tenuta da Maria Elena Fauci

La Sicilia è terra di dominazioni straniere.

Le diverse popolazioni che si sono susseguite nel dominio dell'isola hanno, tutte quante, lasciato delle importanti tracce della loro presenza, non solo nella cultura, ma anche nell'architettura e nella gastronomia siciliane.

Dopo i Greci e i Romani è la volta degli Arabi, che con la loro poesia, scienze orientali e meravigliosi monumenti hanno arricchito ulteriormente il valore dell'isola, già variegata grazie ai lasciti delle precedenti civiltà.

I Normanni invece non erano così tanto evoluti come gli Arabi, ma hanno avuto la lungimiranza di servirsi di architetti arabi per costruire i loro castelli e chiese,

così come assoldarono manovalanze Bizantine, specializzate nell'arte del mosaico, per decorare gli interni delle loro cattedrali e dei loro sontuosi palazzi. Da questa inscindibile collaborazione ne è venuto fuori uno stile del tutto particolare, che è quello Arabo-Normanno, che ha caratterizzato l'architettura siciliana di questo periodo, culturalmente fervente.

Più tardi, con l'arrivo degli Spagnoli, la Sicilia venne del tutto fortificata. Intorno alle principali città, sono state erette nuove mura, bastioni e torri per rendere l'isola una fortezza inespugnabile, a prova di nemico.

Maria Elena Fauci si è laureata con lode alla Facoltà di Architettura di Palermo, nel 1993. Dopo un periodo di stretta collaborazione con l'Università di Palermo si è trasferita a Milano, dove, al Politecnico, ha diretto diversi studenti nella redazione dei loro progetti e tesi.

In Olanda da otto anni, ha fondato il proprio studio di progettazione architettonica come *MEF architects*. Lo studio è specializzato nella progettazione di ville, alberghi ed altre strutture, nonché in architettura di interni e design di mobili. Alcuni progetti sono stati pubblicati in riviste olandesi come *Uit* e *Excellent* e anche in testate internazionali come *Compasses*, edito a Dubai.

Oltre alle mini conferenze che vengono tenute presso la *Volksuniversiteit* di Amsterdam e in altre istituzioni, Maria Elena scrive articoli come critico di architettura, per alcune riviste specialistiche e blogs. Maria Elena è anche giornalista regolarmente registrata all'albo dei pubblicisti di Palermo.

Di recente, durante l'ultima Biennale di architettura a Venezia nel 2014, *MEF architects* è stato selezionato dall'*AIAC* (Italian association of architecture and criticism) come uno dei migliori giovani studi di architettura del mondo.

Palermo, particolare della cappella palatina

Vrijdag 29 mei

I mille colori originali della Toscana e delle Cinque Terre

lezing door Guus Reinartz

Men zegt dat het kleurrijke landschap samen met zijn kunst- en cultuurschatten, de echte rijkdom van Toscane en Cinque Terre is. En inderdaad: deze twee gebieden behoren dankzij hun ligging aan de Middellandse Zee, het milde klimaat, de bijzondere vormen van hun bergen en dalen, maar óók door de menselijke ingrepen in het landschap, tot de meest afwisselende landstreken van heel Europa.

Een bonte verzameling van adembenemende indrukken benadrukt de

schoonheid van de grotere steden (zoals o.a. Florence, Arezzo, Siena en Pisa) met hun unieke kunst-juweeltjes. Ook de vele schilderachtige dorpjes, prachtige oude kloosters, oogstrijpe graanvelden, zacht glooiende hellingen die met kleine boerderijen besmukt zijn,

in nevel gehulde heuvels en dalen, kronkelende beekjes en zeer ongewone geologische formaties worden door ons volop in het (foto-)licht gezet!

In de *Crete Senesi* (zuidoostelijk van Siena) zijn de fotogenieke rijen cipressen het enige verticale element tussen de ontelbare kale heuvels, die door diepe erosiegeulen getekend zijn.

Natuurlijk laten we eveneens authentieke bewoners van dit kunstlandschap zien. Ze hebben vaak een hele nauwe verwantschap tot hun omgeving.

Ze wonen niet alleen in, maar ook in symbiose met hun landschap.

Bovendien bezoeken we, halverwege Pisa en Genua aan de Ligurische kust, het geweldige rotsachtige gebied van *Cinque Terre*.

Dit is een cultureel en landschappelijk hoogtepunt, hoog boven de zee en slechts 15 km lang, maar met een oneindige aantrekkingskracht. Deze levendige, afwisselende vijf-dorpen-kust is het overweldigendste wat de *Riviera di Levante* te bieden heeft!

Mijn eigen werk, de fotografie, is voor mij absoluut emotie, intensiteit: alles kan met dat éne beeld op zijn plaats vallen. Het is verslavend en ik kan er enorm van genieten. Mijn fotowerk is het ongemanipuleerde tekenen van sfeer en ik probeer daarbij iets van overdracht in mijn beelden te leggen.

Details dringen zich bij mij dan als vanzelf op de voorgrond en laten dan de echo van mijn euforie weerklinken!

Ik wil in mijn beelden niet alleen afbeelden, maar ook iets uitdrukken: mijn fotograferen is voor mij ook een vorm van filosoferen met en over mijn onderwerpen, over het leven.

De interactie tussen mij en mijn onderwerpen geeft me een enorme dosis energie, vooral door de uitdaging om van het gewone iets bijzonders proberen te maken! Ik kan zo mijn fascinatie voor emotie en sfeer vertalen in beeld, aangevuld door taal en muziek.

Studiebeurzen Borse di studio

Een aantal Italiaanse instituten en scholen geeft korting op het cursusgeld aan **leden** van onze vereniging. De voorwaarden en hoogte van de beurzen verschillen; minimum aantal weken, de periode waarin, leeftijd etc.

Hieronder volgt een overzicht, in alfabetische volgorde van de stad waar ze zich bevinden, van de scholen waarmee ons *Comitato* over het cursusjaar 2015 contact heeft gehad, met de daarbij geldende korting (klik op website voor meer info over het instituut).

Stad	Instituten en Websites	Korting lesgeld
Bologna	MadreLingua, www.madrelinguaitalian.com	50%
Caorle-Venezia	Il Faro, www.ilfarolingua.it	50%
Chiavari-Liguria	Nel Blu, www.nel-blu.it	50%
Firenze	Istituto Europeo, www.istitutoeuropeo.it	20%
Genova	A door to Italy, www.adoortoitaly.com	50%
Genova	Scuola Tricolore, www.scuola-tricolore	15%
Recanati-Marche	Campus L'Infinito, www.campusinfinito.it	50%
Roma	Torre di Babele, www.torredibabele.com	euro 100/200
San Severino	Edulingua, www.edulingua.it	30-40%
Sestri Levante	SEMA, www.sema-it.com (min. 3 p.)	50%
Todi	La lingua la vita, www.wellanguage.com	15%
Venezia	Istituto Venezia, www.istitutovenezia.com	50%

De websites van deze scholen staan, met een doorklikmogelijkheid, ook op onze website: www.dante-alighieri.nl, onder het onderwerp *Studiebeurzen*.

Inschrijfprocedure

Op de websites van de hierboven genoemde scholen informeert u zich over de opleiding, het programma, de voorwaarden etc. U vult het digitale inschrijfformulier van de gekozen school in en mailt dat, in overleg met Ad Splet (borse@dante-alighieri.nl), naar de school. Ten behoeve van de beurs/korting zal hij een begeleidende brief sturen.

Verdere contacten met de school betreffende huisvesting, betaling, etc. onderhoudt u zelf. Ook de reis regelt u zelf. Op onze site kunt u **ervaringen van leden** lezen met verscheidene instituten.

Graag maken wij u nog attent op het volgende:

In het verleden hebben wij met vele andere dan de hierboven genoemde scholen contact gehad over beurzen, waarvan onze leden gebruik hebben kunnen maken. Het kan goed zijn dat deze scholen nog steeds beurzen aanbieden maar ons dat voor 2015 niet uit zichzelf hebben gemeld.

Mocht u een cursus willen volgen aan een school die niet in het bovenstaande rijtje voorkomt, nodigen wij u uit daarover met Ad Spliet contact op te nemen (tel: 070-358 80 80). Dan kan worden nagegaan of een 'oud' aanbod nog geldt, dan wel of de door u gekozen 'nieuwe' school een beurs wil aanbieden.

Tenslotte vermelden wij dat er bemiddelingsorganisaties zijn die het regelen van een cursus voor u uit handen nemen, onder andere **Italstudio** (www.italstudio.nl) en **Tricolore** (www.tricolore.nl). In veel gevallen krijgen leden van Dante Alighieri ook korting op de door deze organisaties aangeboden cursussen. Voor meer informatie daarover verwijzen wij naar de websites en de brochures van deze organisaties.

De vereniging Dante Alighieri Leiden-Den Haag staat niet garant voor de kwaliteit en inhoud van de cursussen.

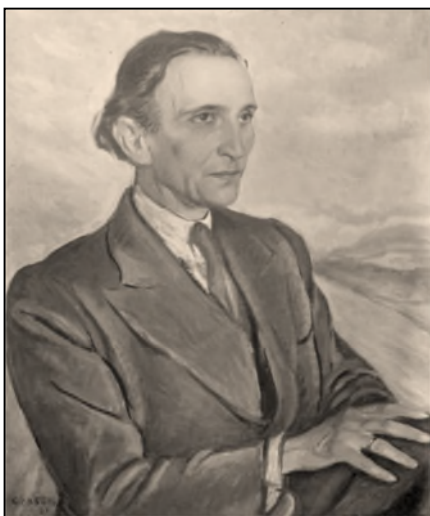
Lezersbrieven I lettori scrivono

Romano Guarnieri, cultureel apostel en ondernemer

De avond van 31 januari 1907 hangt er een zware mist over Hoek van Holland. Op de kade, waar de boot uit Engeland zal aanmeren, staan verschillende groepen mensen te wachten. Mensen met bagage, die straks de overtocht gaan maken, en anderen zonder bagage die familie of bekenden komen afhalen. Tot de afhalers behoort ook een kleine groep die gevormd is om iemand af te halen van wie hun nog weinig meer bekend is dan zijn naam en nationaliteit. Het is een Italiaan, ene Romano Guarnieri, die bij Berlitz in Londen Italiaans heeft gedoceerd en dat nu in Hannover gaat doen. Hij heeft via diplomatieke kanalen zijn komst laten aankondigen bij de honorair consul van Italië te Rotterdam, Jan Hudig.

Jan Hudig is een van de Rotterdamse ‘havenbaronnen’, cargadoor en reder, lid van de firma Hudig & Blokhuyzen, oprichter van de firma Hudig & Veder, wethouder van Rotterdam en oud-lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Zijn functie als honorair consul wijst erop dat hij door zijn werk een band met Italië heeft opgebouwd en de taal spreekt. Wellicht vanwege de ‘Levantsche handel’ van zijn bedrijf?

Guarnieri voert de titel *nobile*, afgekort *nob.* tussen voor- en achternaam,

wat enigszins te vergelijken is met het Nederlandse jonkheer (welke titel hij jaren later zal gebruiken in een huwelijksannonce en in de advertentie waarin hij het overlijden van zijn moeder bekend maakt.). Maakt dit indruk op Hudig? Of zijn het vaderlijke gevoelens, doordat de Italiaan net als Hudigs zoon Ferrand Whaley geboren is in 1883? In ieder geval vat Hudig zijn functie van vertegenwoordiger van Italië serieus op: hij stelt een ontvangstcomité in, bestaande

uit zichzelf, zijn zoon en een paar mensen van wie hij weet dat zij, net als hijzelf, het Italiaans machtig zijn. Dat zijn onder anderen mr. Willem

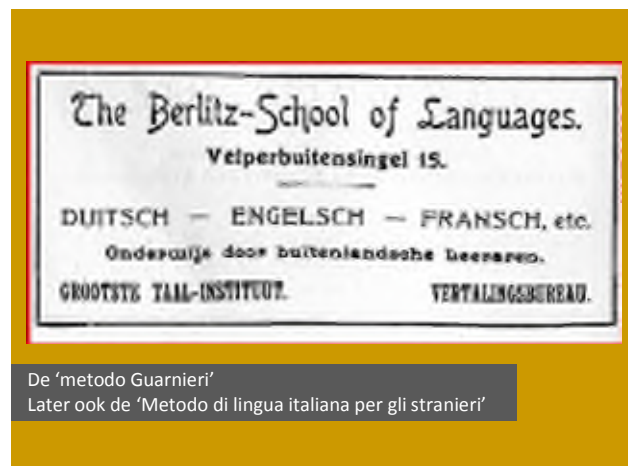

Carel Wendelaar, in 1882 geboren in Amsterdam, maar sinds 1906 advocaat te Den Haag, met zijn vrouw, de in 1881 in Utrecht geboren concertzangeres Adriana Marie Anna Müller. Hun aanwezigheid is best bijzonder: juist die dag zijn zij in Utrecht in het huwelijk getreden! Het gezelschap wordt gecompleteerd door de Amsterdammer Willem Alexander van Leer, directeur van NV L. van Leer en Co's Steendrukkerijen en Clichéfabrieken en bestuurder van de Grafische School te Amsterdam. Hij wordt secretaris van Dante Amsterdam en zal lezingen in het Italiaans houden voor de diverse Dante-verenigingen.

Zo krijgt Guarnieri op die mistige avond een warme ontvangst. De kennismaking bevalt allen heel goed en leidt tot een levenslange vriendschap.

Het is ongetwijfeld voor Guarnieri een aangename verrassing, begroet te worden door Nederlanders die zijn taal spreken. Hij ontdekt dat dat geen zeldzaamheid is in de 'betere kringen' in Nederland, en leert docenten Italiaans kennen, zoals Lucy Franssen, met wie hij ernstig bevriend raakt. Lucy Franssen was toen getrouwd met de kunsthandelaar Herman d'Audretsch. Na haar scheiding van D'Audretsch trouwde ze met de japanoloog prof. J.L. Pierson. Onder het pseudoniem Ellen Forest vertaalde zij de biografie van Mussolini ('Dux') door Margherita Sarfatti; de vertaling verscheen in 1928 en het echtpaar raakte bevriend met Mussolini.

Guarnieri gaat zich al gauw op zijn gemak voelen in Nederland en proeft mogelijkheden om er zelf ook als docent in zijn onderhoud te kunnen voorzien. Contacten worden eenvoudig gelegd via de families Hudig, Quarles van Ufford, Wendelaar enzovoorts. Maar al snel vertrekt hij naar Arnhem. Daar heeft Berlitz sinds 1906 ook al een vestiging en vandaar is het maar een halve dagreis naar Hannover: als hij 's ochtends de trein neemt kan hij daar 's avonds lesgeven. Dat is er echter niet meer van gekomen. In Londen was Guarnieri student Engels en docent Italiaans. Vanuit Arnhem neemt hij ook de studie weer op, nu bij de romanist J.J. Salverda de Grave, in 1907 benoemd tot hoogleraar Romaanse filologie en Franse taal en Letterkunde

in Groningen. Ondanks het leeftijdsverschil van 20 jaar worden zij al gauw goede vrienden. Samen lezen zij Dante en andere Middeleeuwse dichters en bespreken ze de mogelijkheden om te komen tot het instellen van een studie Italiaans op academisch niveau. Salverda's waardering voor zijn student blijkt direct na het afnemen van het doctoraal examen, dat mondeling en ten overstaan van de mede-examinandi plaatsvindt: Salverda verklaart Guarnieri geslaagd en verzoekt de nieuwe doctorandus plaats te nemen tussen de examinatoren om met hen de overige kandidaten te examineren. In 1920 voorziet Salverda zijn boek 'Italië's letterkunde' van de opdracht: *Aan Romano Guarnieri, die zo krachtig werkt om Italië in ons land te doen kennen en liefhebben, wordt dit werkje opgedragen.*

Guarnieri's vertrek naar Arnhem blijkt een gouden greep. In 1908 leert hij er de directeur van de Nijmeegsche Muziekschool kennen, de heer A.M. van Beuge (inderdaad, familie van onze oud-voorzitter). Deze stelt kennelijk al gauw een groot vertrouwen in Guarnieri: niet alleen neemt hij hem aan als docent Italiaans voor de zangopleiding, maar ook als aanstaande schoonzoon. Van Beuge heeft namelijk twee dochters, Suze de brunette (1889–1972) en Marianne Constance, roepnaam Iete, de blonde (1890–1971). Beiden behoren tot de mooisten van Arnhem, zoals Guarnieri's dochter Romana later weet te vertellen, en het kan niet uitblijven dat de dan 25-jarige Guarnieri op hen verliefd wordt. Guarnieri zal zijn hele leven een onweerstaanbare aantrekkingskracht op vrouwen hebben, maar hier heeft hij echt een *embarras du choix*. Hij verlooft zich eerst met de oudste dochter (die later trouwt met de journalist Johan Luger en als de altzangeres Suze Luger-van Beuge furore zal maken) om vervolgens toch voor de jongste te kiezen en daarmee in 1909 te trouwen. Het jonge stel verhuist datzelfde jaar naar Den Haag, waar Guarnieri zich vestigt als privatdocent Italiaanse taal en literatuur. Hij gaat taalcurssussen en lezingencycli geven in diverse steden en ontmoet intellectuelen als Albert Verwey en Bierens de Haan. Najaar 1913 wordt hij benoemd tot plaatsvervangend lid van de Examencommissie Fransch en Italiaansch, naast onder anderen de leden dr. K. Sneyders de Vogel, lector Universiteit Leiden, mej. Coffarelli, lerares in de Italiaansche taal en letterkunde te 's-Gravenhage, en de voorzitter dr. J.J. Salverda de Grave, hoogleraar te Groningen. In 1919 wordt de commissie opnieuw benoemd met nagenoeg dezelfde

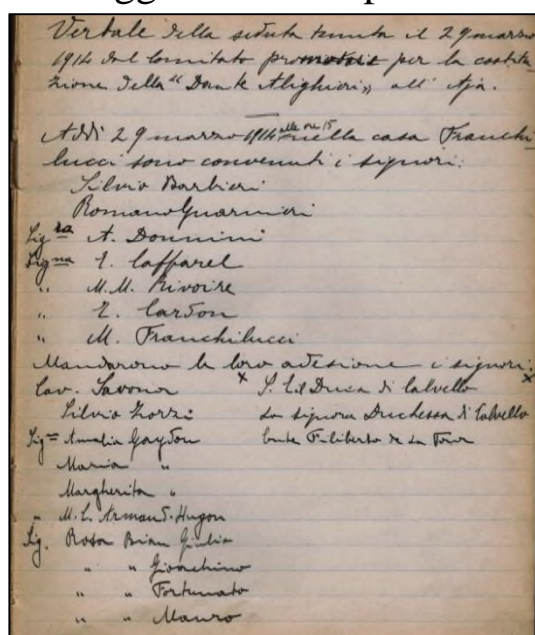
leden; het persbericht maakt geen onderscheid meer tussen leden en plaatsvervangende leden.

Op 2 november 1913 krijgen Romano en Iete een dochter, Romana, en 8 februari 1915 een zoon, Leonardo.

In Den Haag weet hij enkele mensen warm te maken voor het oprichten van een vereniging voor Italiaanse taal en cultuur. We weten, dat dat gelukt is, maar ook hoe dat gegaan is. Dankzij zorgvuldig archiefbeheer van Dante Den Haag zijn de notulen vanaf het begin tot 1938 bewaard gebleven, handgeschreven in het Italiaans. Begonnen is met een oprichtingscomité, bestaande uit:

Silvio Barbieri, voorzitter
 Romano Guarnieri, secretaris
 Mevr. A. Donnini
 Mej. E. Caffarel
 Mej. M.M. Rivoire
 Mej. L. Cardon
 Mej. M. Franchilucci

Alleen van Silvio Barbieri weten we meer. Hij is ook docent Italiaans, maar nog van de oude stempel, zoals blijkt uit zijn medewerking aan de Nederlandse editie van ‘Schidlof’s Taal-Methode Praxis voor zelfonderricht van vreemde talen. 1000 woordensysteem. Italiaans’, uitgegeven door Meulenhoff, Amsterdam, die voor de Tweede Wereldoorlog tenminste vier drukken heeft beleefd. Hij schijnt ook (mij onbekend) Nederlands werk in het Italiaans vertaald te hebben: ‘Passeggiata’ van Top Naeff en ‘Ghiaccio nel Gracht’ van H. Robbers.

Het oprichtingscomité verspreidt een circulaire (waarvan helaas geen exemplaar bewaard schijnt te zijn gebleven) om de belangstelling te peilen. Op 29 maart 1914 besluit het comité dat de getoonde belangstelling groot genoeg is om tot de oprichting van de vereniging te besluiten. Meteen wordt de samenstelling van het eerste bestuur vastgesteld (de spelling van de namen is letterlijk overgenomen uit het handgeschreven notulenboek en is mogelijk voor

verbetering vatbaar):

Presidente onorario	Console onorario a Rotterdam J. Hudig
Presidente effettivo	Cav. Silvio Barbieri
Vice-Presidente	Avv. Wolterbeek Muller
Segretario	nob. prof. Romano Guarnieri
Cassiere	Cav. C. Gébel
Consiglieri	Sig.na E. Caffarel
	Sig.na Amalia Gaydon
	Sig. Zilcken
	Dr. A.W. Byvanck
	Barone W. van Heerzelen

Het verenigingsjaar zal lopen van 1 mei t/m 30 april. Op 3 mei 1914 vindt de eerste bestuursvergadering plaats. De volgende bestuursvergadering is op 20 juli 1915, de ALV van 22 oktober 1915 lijkt de eerste te zijn geweest. Toch zijn er vanaf het begin activiteiten geweest zoals blijkt uit het verslag van de ALV van 1916:

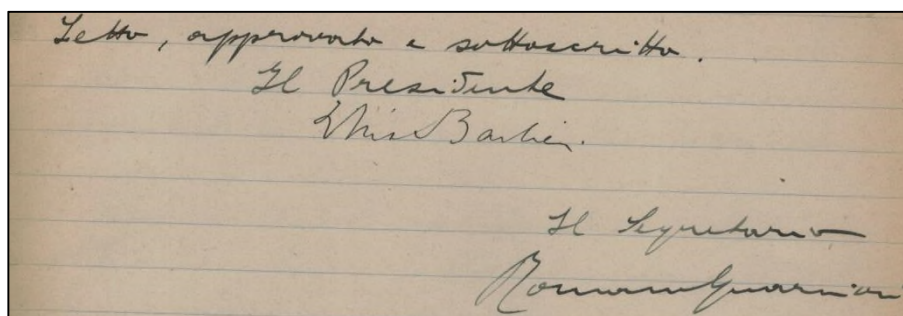
Numero di conferenze all' Aja, Rotterdam e Leida:

1914-1915	8
1915-1916	10
nessun conferenziere dall'Italia	

Numero di soci:

1914-1915	227
1915-1916	293 incl 24 a Leida

De eerste bestuursvergadering wordt nog genotuleerd door Guarnieri, vanaf 1915 doen Wolterbeek Muller, Byvanck en Barbieri dat bij

toerbeurt, waarna vanaf 1918 Barbieri die taak combineert met zijn voorzitterschap.

Na Dante Den Haag volgt in datzelfde jaar 1914 de oprichting van Dante Amsterdam en Dante Arnhem. Dante Den Haag telt meteen ook de nodige leden uit Leiden en Rotterdam. De Leidenaars verenigen zich in 1916 tot hun eigen Dante Leiden. In het Dante-jaar 1921 volgen de Rotterdamse leden dit voorbeeld en ontstaat Dante Rotterdam.

In 1915 voegt Italië zich bij de oorlogvoerenden. Terwijl Cavaliere Barbieri in Nederland blijft gunt *nobile* Romano Guarnieri, de jonge

vader, zich geen tijd om van zijn kinderen te genieten, hij kent zijn plicht als reserve-officier en Italiaan. Niet voor niets heeft hij enige jaren in Florence doorgebracht, waar hij mensen als Papini, Prezzolini, Soffici en Marinetti leerde kennen en niet te vergeten Mussolini. Hij staat dan ook helemaal achter het besluit van zijn regering en vertrekt naar zijn vaderland. Voor zijn huwelijk blijkt dit echter fataal: hij keert terug in 1918, maar in 1919 wordt de scheiding uitgesproken.

Romano blijft niet lang vrijgezel. Op 7 februari 1922 trouwt hij met Marie de Bosson, zij gaan wonen op Koningin Wilhelminalaan 550 in Den Haag. Marie is in 1881 geboren als vierde van vijf dochters van een apotheker, zij is dus 2 jaar ouder dan Romano. Na ‘de gewone Victoriaanse opvoeding’, zoals een nicht zal schrijven, stuurt haar vader haar naar Berlijn om zang te studeren. Hij begreep dat er in deze dochter andere verlangens schuilden dan in de andere meisjes. Hij had geen zoons, dus ‘behandel ik jou als mijn zoon’. Zo raakte Marie los van het kleinburgerlijke milieu. In een tienjarig huwelijk in Indonesië met een ingenieur die ook priester was leerde zij uiteenlopende geloofs-richtingen kennen, zonder dat zij tot een keuze kon komen. Terug in Nederland leert ze Guarnieri kennen. Een achternicht van ‘tante Marietje’ weet te melden dat haar tantes lyrisch werden als ze alleen maar de naam van Romano hoorden noemen. Het huwelijk houdt echter maar heel kort stand, Marie is nog niet toe aan een burgerlijk bestaan en de fascinatie voor de mooie Romano zal ook verflauwd zijn. Op 21 januari 1924 is het voorbij. Marie begint een *vie de bohème* en zal niet meer trouwen. Uiteindelijk zal zij neerstrijken in Zeist. Zij fungeert daar in de jaren '50 ook als Nederlands correspondentieadres van Romana, die – ondanks een totaal andere levensinstelling - kennelijk toch contact met haar is blijven houden. Marie zal 99 jaar worden.

Op 23 mei 1923 bezoekt de Italiaanse gezant, de markies Fr. Maestri Molinari de Mettone Amsterdam. *De waarnemend consul van Italië, de heer Romano Guarnieri ontvangt hem aan het Centraal Station en leidt hem rond in het Rijksmuseum, waarna zij het noenmaal gebruiken in de Industriële Club in gezelschap van vele leden van de Italiaansche Kamer van Koophandel.*

Guarnieri's Haagse periode is duidelijk voorbij, Amsterdam is nu zijn uitvalsbasis.

Op 27 januari 1924 meldt Guarnieri in de krant, dat zijn moeder is overleden. Zij is 78 jaar geworden. Guarnieri woont dan aan het Oosteinde 20b te Amsterdam, het adres waar zijn nieuwe vriendin Carla Simons hem bezoekt, voordat zij, in 1927, gaan samenwonen aan de Noorder Amstellaan 181 (de latere Churchilllaan).

Ook Iete blijft niet lang alleenstaande moeder. Op vakantie in Senigallia leert zij zomer 1920 de vijf jaar jongere student Gaetano Minnucci kennen. In december 1920 studeert hij af als civiel ingenieur. Ook hij is een oud-strijder, voor zijn optreden als marine-officier krijgt hij in 1929 het Kruis van Verdienste uitgereikt.

Het jaar daarop zoekt hij Iete op in Den Haag. Hij raakt geboeid door de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de Nederlandse architectuur en verblijft in de jaren 1923–1926 herhaaldelijk enige tijd in Nederland. Hij sluit vriendschap met Dudok en Oud en neemt in 1925 deel aan een internationaal stedenbouwkundig congres in Amsterdam. Datzelfde jaar vertrekken Iete en dochter Romana, die dan van de lagere school af is, met Gaetano naar Rome, waar zij trouwen. Iete legt zich toe op piano spelen en schilderen: de huiskamer van haar kleinzoon Adriano hangt vol met haar werk. Als architect zal Gaetano Minnucci (1896–1980) onder andere het Palazzo degli Uffici (1939) in de EUR-wijk van Rome ontwerpen.

Romana lijdt erg onder de scheiding van haar ouders en neemt het vooral haar vader kwalijk. Zij cultiveert een afkeer van diens levenswijze en besluit dat zij daar boete voor moet doen met hard werken en studeren en nooit trouwen. Zij studeert af op Duitse letterkunde en ontwikkelt zich tot een befaamd geschiedkundige met een mystieke inslag. In 1938 ontmoet zij don Giuseppe De Luca (1898–1962), priester en productief schrijver over literatuur en geestelijke stromingen, wat leidt tot een intense spirituele en culturele vriendschapsband. Samen zetten zij het *Archivio italiano per la storia della pietà* op. Pas na de Tweede Wereldoorlog verzoent Romana zich met haar vader, mede onder invloed van diens laatste levenspartner Alexandra Bouwmeester en van haar vaders goede Amsterdamse vriend dr. A. Pitlo. Romana zoekt hem dan zelfs op als hij in Perugia is en nodigt hem uit voor een ritje bij haar achterop de motorfiets: ‘Gelukkig zei hij meteen ja!’ zegt Alexandra.

Na de dood van De Luca in 1962 blijft Romana de redactie leiden. Na haar overlijden in 2004 beheert het Fondo Romana Guarnieri in Bologna, gesticht door neef Adriano, haar bibliotheek.

De 10-jarige Leonardo blijft in Nederland bij zijn vader, eerst nog in Den Haag en daarna in Amsterdam. Later logeert Leonardo in huize Pierson-Franssen in 't Gooi. Hij behaalt in 1934 zijn diploma HBS-B aan de Gemeentelijke HBS te Hilversum, de school die ook Pierson had doorlopen. Ook hij gaat dan naar Italië om zich bij zijn moeder en zijn stiefvader te voegen. Hij krijgt een goede band met die stiefvader en gaat zich Leonardo Guarnieri Minucci noemen. Hij trouwt met de fabrikantendochter Gabriella Maccaferri uit Bologna, waar zij ook gaan wonen en twee zoons krijgen, Adriano en Massimo, die beiden nog steeds in het ouderlijk huis in Bologna wonen en zich ook Guarnieri Minnucci noemen, net als bijvoorbeeld Massimo's dochter Giulia. Massimo heeft een metaalbedrijf in Barcelona, dat ook nog eens de achternaam van zijn vrouw voert: Massimo Guarnieri Minnucci Maccaferri. Wellicht heeft zijn schoonvader het bedrijf mede gefinancierd.

(wordt vervolgd)

Jan Buijs

Errata Corrige

Nel *Bollettino Inverno*, Lex Plompen nel suo articolo 'Un viaggio d'inverno' aveva trascritto la poesia di Leopardi 'L'infinito' menzionando l'articolo di Laura Briganti.

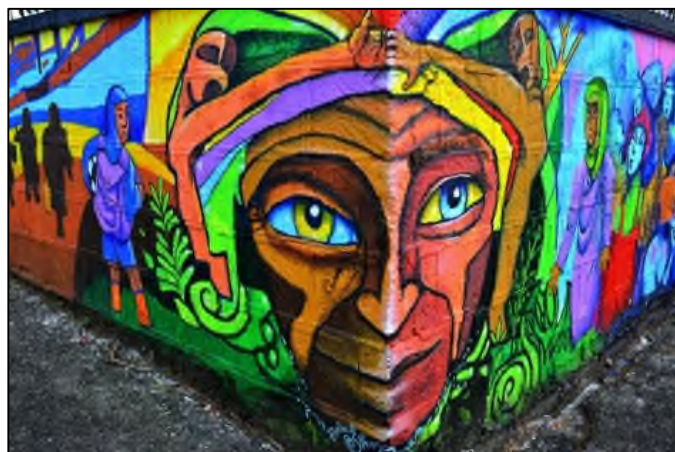
Purtroppo nella nota a pie' pagina mancava il numero del Bollettino di riferimento. Si tratta del **Bollettino 109** di marzo 2007. Le nostre più vive scuse ai due autori!

Acilia

Con l'occhio della mia fotocamera vi mostro un bel murale realizzato recentemente ad Acilia, una frazione di Roma sulla via del Mare tra l'EUR e Ostia.

Acilia da borgo agricolo divenne nel 1924 centro abitato anche per via del trasferimento di una parte degli sfrattati dei Fori dove furono com-

piuti i famosi sventramenti voluti dal regime fascista. Nel dopoguerra Acilia accolse i profughi giuliano-dalmati provenienti dall'Istria ceduta alla Jugoslavia per i trattati di guerra.

Acilia, un quartiere abitato da migranti italiani di vecchia data e nuovi migranti di diverse provenienze ha voluto con una iniziativa spontanea attraverso un murale raccontare le diverse identità dei suoi abitanti. La decisione del soggetto del disegno si è concretizzata dopo svariate consultazioni con i residenti di differenti età e provenienze.

Il titolo dell'opera, grazie ai proventi ottenuti dal comitato organizzativo di un torneo di calcio antirazzista, è *Nomadas de diversos colores* (Nomadi di diverso colore). L'opera è stata disegnata dall'artista onduregno Javier Espinal, di passaggio nel nostro paese.

Si noti la bella immagine dell'albero con le radici che, secondo l'artista, non sono statiche come quelle degli alberi bensì in movimento come appunto sono quelle dell'emigrante che si sposta verso altre realtà senza perdere la sua identità.

Giuseppe Lo Monaco

RAI 1 niet meer op de Nederlandse TV?

Ook Ziggo heeft besloten de zender RAI 1 uit het pakket te halen! Een vervanger zou Mediaset moeten zijn.

Onze secretaris, Lex Plompen, heeft uit naam van alle Dante-leden bezwaar aangetekend bij Ziggo, maar hierop nog geen bevredigend antwoord gekregen. Jammer dat zo voorbijgegaan wordt aan allen die Italië en de Italiaanse taal een warm hart toedragen!

U kunt persoonlijk nog protesteren:
 ZIGGO, Atoomweg 100, 3542 AB Utrecht
 of via de link op onze website.

Cultureel nieuws Notizie culturali

Speciale entrée Vaticaans Museum voor Dante-leden!

Met de Vaticaanse musea is overeengekomen dat alle Dante-leden in het jaar 2015 met hun bewijs van lidmaatschap in deze musea naar binnen mogen zonder eerst in de rij te gaan staan. De speciale voorverkoopprijs is voor *soci* 12 euro + 4 euro.

Ze mogen ook een introduc e meebrengen die dezelfde prijs betaalt. Daarnaast kunnen ze de *DVD arte e fede* voor de symbolische prijs van 1 euro krijgen. Het bewijs van lidmaatschap kunt u aanvragen bij de secretaris van ons *Comitato*.

Il Salone Internazionale del Libro a Torino

È la più importante manifestazione italiana nel campo dell'editoria. Si svolge al centro congressi Lingotto Fiere di Torino una volta all'anno, nel mese di maggio. Nei 51.000 m² di spazio espositivo ospita case editrici di varie dimensioni e nelle sale convegni presenta, in base a un tema portante che varia di anno in anno, un denso calendario di conferenze, spettacoli, presentazioni di libri e iniziative didattiche. Per numero di espositori è la seconda fiera del libro in Europa dopo la *Buchmesse* di Francoforte; per numero di visitatori è dal 2006 la prima, con più di 300.000 partecipanti.

Tema conduttore di quest'anno è 'Le meraviglie d'Italia'. Paese Ospite d'onore è la Germania.

La partecipazione della Germania come Paese Ospite d'onore al Salone 2015 nasce dalla stretta collaborazione con la *Buchmesse* di Francoforte

e il Goethe Institut, che festeggia il sessantesimo della fondazione della sede torinese.

La campagna pubblicitaria del Salone 2015 trarrà il suo motivo icono-

grafico dal famoso quadro di Wilhelm Tischbein che nel 1787 ritrae Wolfgang Goethe sulla via Appia, sullo sfondo sereno della campagna romana costellata di illustri rovine, in cui il viaggio in Italia viene fissato come momento fondativo di ogni formazione culturale.

Particolare significato assume la presenza del maggior egittologo vivente, Jan Assmann, che è anche socio dell'Accademia delle Scienze di Torino. In tale occasione, il rinnovato Museo Egizio, Accademia e Salone festeggeranno congiuntamente il maestro.

Centro congressi Lingotto Fiere, Torino
Da giovedì 14 a lunedì 18 maggio 2015

Rivoluzione Augusto

L'imperatore che riscrisse il tempo e la città

È la mostra che chiude il programma di eventi legati alla ricorrenza del Bimillenario augusteo promosso dalla Soprintendenza Speciale per i Beni Archeologici di Roma, con Electa.

La mostra illustra la rivoluzione che Augusto mette in atto attraverso la manipolazione del calendario all'interno del quale inserisce, accanto

alle antiche feste, sempre rigorosamente rispettate, nuove feste che ricordano episodi legati alla vita del *princeps* e della sua famiglia (nascite, morti, vittorie, onorificenze). Infatti, il calendario in uso dall'età regia fino alla riforma

di Giulio Cesare del 46 a.C., riportava solo feste in onore degli dei.

Quando cambia un calendario nella città mutano l'organizzazione e l'ordine del tempo, determinando un nuovo modo di pensare e di vivere, accanto alla topografia delle emergenze monumentali, la topografia cronologica della città. L'innovazione introdotta nei calendari augustei trova riscontro anche nell'opera contemporanea di Ovidio, *Fasti*; nella dedica l'autore ricorda che accanto alle sacre ricorrenze tratte dagli antichi annali tratterà anche le festività della casa del principe. I calendari sono detti anche 'Fasti' poiché il termine indicava i giorni dell'anno in cui si poteva compiere l'attività amministrativa ed erano accompagnati dai Fasti Consolari, ossia la lista dei consoli, e nelle altre città anche dalla lista dei magistrati locali.

La mostra si arricchisce di strumenti multimediali, a cominciare da l'Hyper-biografia: grazie all'uso di una grande postazione digitale il pubblico potrà interagire con le figure dei personaggi storici per comprenderne le vite e le relazioni politiche e familiari. Il percorso culmina in una visione aerea di Roma che mostra il grandioso progetto urbanistico ed edilizio di Augusto, di cui ancora oggi restano consistenti testimonianze.

A completamento della rassegna viene proiettato il cortometraggio "A" Elegia di Augusto. Il filmato ripercorre i principali luoghi augustei per farci rivivere la personalità più intima del protagonista, contribuendo a valorizzare il patrimonio del museo. Da non dimenticare, nel percorso augusteo della collezione, gli straordinari affreschi del Triclinio della Villa di Livia e della Villa della Farnesina. Di quest'ultima, un suggestivo video in 3D ne ricostruisce gli spazi arredati come in antico e restituisce la visione dell'edificio che si affacciava sul Tevere. Era questa la villa attribuita a Giulia, l'unica figlia di Augusto, condannata all'esilio per adulterio.

La vita di questo personaggio, e della matrigna Livia Drusilla, sono ripercorse nel volume 'Le donne di Augusto', edito da Electa. Sono le figure femminili che, in modo diverso, hanno influito maggiormente nel privato e nel pubblico del primo principe di Roma: Lo sguardo approfondito sulle loro vicende amplia così il raggio di indagine nelle celebrazioni per il Bimillenario. Ne scaturisce un sapiente ritratto della vita di corte del periodo augusteo.

Museo Nazionale Romano, Palazzo Massimo

Fino al 2 giugno 2015:

tel. +39.06.39967700 – www.coopculture.it

Boldini, lo spettacolo della modernità

C'est un classique! E' questo il riconoscimento dato a **Giovanni**

Boldini (Ferrara 1842 – Parigi 1931), fin dalla prima esposizione postuma che si tenne a Parigi a pochi mesi dalla morte.

La Fondazione e i Musei di San

Domenico di Forlì, propongono per la stagione espositiva del 2015 una approfondita rivisitazione della vicenda di Giovanni Boldini certamente il più grande e prolifico tra gli artisti italiani residenti a Parigi.

Uno dei punti di maggior forza, se non quello decisivo, della mostra sarà la riconsiderazione della prima stagione di Boldini negli anni che vanno dal 1864 al 1870, trascorsi prevalentemente a Firenze a stretto contatto con i Macchiaioli. Questa fase, caratterizzata da una produzione di piccoli dipinti (soprattutto ritratti) davvero straordinari per qualità e originalità, sarà vista in una nuova luce grazie alla possibilità di presentare parte del magnifico ciclo di dipinti murali realizzati tra il 1866 e il 1868 nella Villa detta la “Falconiera”, a Collegigliato presso Pistoia, residenza della famiglia inglese dei Falconer. Si tratta di vasti paesaggi toscani e di scene di vita agreste che consentono di avere una visione più completa del Boldini macchiaiolo.

Le sezioni successive, al primo piano, ripercorreranno attraverso i ritratti di amici e collezionisti la grande stagione macchiaiola.

Seguirà la prima fase successiva al definitivo trasferimento a Parigi, caratterizzata dalla produzione degli splendidi paesaggi e di dipinti di piccolo formato con scene di genere, legata al rapporto privilegiato con il celebre e potente mercante Goupil.

Subito dopo di grande rilievo sono le scene di vita moderna, esterni ed interni, dove Boldini si afferma come uno dei maggiori interpreti della metropoli francese negli anni della sua inarrestabile ascesa come capitale mondiale dell'arte, della cultura e della mondanità.

Musei San Domenico, Forlì

Fino al 14 giugno 2015

www.mostraboldini.com

Bestuur van Dante Leiden-Den Haag

Voorzitter: Jan Spoelstra, Tel. 06-12 41 31 73

Secretaris: Lex Plompen
Pompstationweg 7, 2597 JT Den Haag
segretario@dante-alighieri.nl

Penningmeester (tevens vice-voorzitter): Léon van Raaij
Brugsestraat 8, 2587 XS Den Haag
Tel. 070-354 55 20
lvanraaij@kpnmail.nl
IBAN NL58INGB0000458562, t.n.v. Dante Alighieri te Den Haag

Cursusorganisator: Jan Spoelstra
Frankenslag 307, 2582 HM Den Haag
Tel: 06-12 41 31 73
corsi@dante-alighieri.nl

Lezingen: Anneke Sewandono
Tel: 070-350 50 55
conferenze@dante-alighieri.nl

Beurzen: Ad Spliet (Bestuursondersteuning)
Tel: 070-358 80 80
borse@dante-alighieri.nl

Redactie: Coralie van Nes
bollettino@dante-alighieri.nl

De vereniging Dante Alighieri

De vereniging heeft ten doel het bevorderen van de kennis van de Italiaanse taal en cultuur.
(Statuten, art. 2.1)

De vereniging is genoemd naar Italië's beroemde dichter, filosoof en politicus, die leefde van 1265 tot 1321. De vereniging werd in 1889 opgericht en heeft Rome als hoofdzetel. Oorspronkelijk was de *Società Dante Alighieri* bedoeld om bij de Italianen in het buitenland de kennis van de Italiaanse taal en cultuur levend te houden. Later kwam daar een tweede doelstelling bij, namelijk het verbreiden van de Italiaanse taal en cultuur voor niet-Italianen. De vereniging heeft zich over de hele wereld vertakt.

In Nederland bestaan zeventien afdelingen (*comitati*).

Het *comitato Leiden-Den Haag* is in 1979 ontstaan uit een fusie van de afdeling Leiden, opgericht in 1916, en die van Den Haag, het oudste *comitato* van Nederland opgericht in 1914. De vereniging organiseert maandelijks lezingen zowel in het Italiaans als in het Nederlands. Daarnaast worden taalcursussen Italiaans op verschillende niveaus en ook cursussen over literatuur, kunstgeschiedenis en muziek aangeboden. Het blad van de vereniging, *Il Bollettino*, houdt de leden van alle activiteiten op de hoogte.

www.dante-alighieri.nl